

Esperanton jälkeläinen Ido

Miten ido eroaa esperantosta?

aütöro Juha Metsäkallas · publikigita 2019-02-26

[Edellisessä](#) artikkelissa kirjoitin idon synnystä. Nimensä mukaisesti ido perustuu esperantoon. Oletuksena on siis esperanton kielioppi ja sanasto, joten riittää, että kerron...

Miten ido eroaa esperantosta?

Idossa adjektiivit eivät kongruoi pääsanana olevan substantiivin mukaan. Ei siis tarvitse sanoa "nigraj katoj", vaan "nigra katoj" riittää (tämän ja kaikki muutkin esimerkit kirjoitan "esperantoksi", kun en oikein idoa osaa).

Idossa akkusativia ei tarvitse merkitä n-päätteellä, kun verbillä on suora objekti ja sanajärjestys on subjekti-verbi-objekti (SVO), mikä on yleisin sanajärjestys. Muissa tapauksissa täytyy merkitä. Toisin sanoen "Mi manĝas pano", mutta "Panon mi manĝas".

Toisinaan kuulee väitteen, jonka mukana esperantossa ei ole poikkeuksia. Väite on puppua. Esperantossa lukusanat eli numeraalit ja eräät vakiintuneet ilmaisut, idiomit, (esim. "multe da..." ja "kiom da...") eivät noudata akkusatiivisääntöä. Idossa nämä noudattavat eli "Multe da panon mi manĝas".

Esperanto käyttää akkusatiivia myös muun kuin suoran objektin osoittamiseen, esim. erilaisten ajan ilmaisujen yhteydessä ("Mi manĝis la panon la tutan tagon" : Söin leipää koko päivän). Ido käyttää epämääräisyyttä osoittavaa prepositiota *je* ("Mi manĝis la pano je la tuta nokto"), jota toki voisi esperantossakin käyttää, mutta jostain syystä käytäntö on toinen.

Jatkuva ihmetyksen aihe erilaisilla esperantofoorumeilla on, miten kirjoittaa kuusi diakriittistä kirjainta: *ĉ*, *ĝ*, *ĥ*, *ĵ*, *ŝ* ja *ŭ* (ks. [Finna babilejon artikkeli](#)). Idossa nämä on korvattu yksinkertaisimmin kirjoitettavilla merkeillä:

- *ĉ* → ch
- *ĝ* → j
- *ĥ* → k
- *ĵ* → j
- *ŝ* → sh
- *ŭ* → u

missä on huomattavaa, että sekä *ĝ* että *ĵ* on korvattu yhdellä ja samalla äänneellä ("suomen" *ž*), jota merkitään kirjaimella *j*. Vastaavasti tavallinen *j* on korvattu kirjaimella *y*.

Toinen esperanton keskustelufoorumien vakioaiheita on kysymys, onko kieli seksistinen, kun

on olemassa vain naispuolista osoittava päätte *-in*. Ido on tässä kohtaa ollut todella edellä aikaansa, kun on sovittu, että "aktoro" on ketä hyvänsä näyttelijä, "aktorulo" miesnäyttelijä ja "aktorino" naisnäyttelijä. Tätä Zamenhofikin piti parempana ratkaisuna kuin omaansa. Mikään ei muuten estä ottamasta tätä käyttöön esperantossa.

Jos tähän mennessä esiteltyt idon eroavaisuudet eivät olekaan niin suuria, etteikö esperantisti ymmärtäisi idoa, seuraavat vievät idoa kauemmas lähtökielestään.

Esperanton substantiivien monikon tunnus *-oj* on kuulemma johdettu muinaiskreikan joidenkin harvojen substantiivien monikkomuodoista. Idossa tilalle on vaihdettu romaanisista ja slaavilaisista kielistä tuttu *-i* eli *libroj* → *libri*. Vastaavasti infinitiivin tunnuksen *-i* tilalla on iberialaisista kielistä tuttu *-ar* eli *legi* → *legar*.

Idossa persoonapronominit eroavat hieman esperanton vastaavista. Lisäksi Idossa on sukupuoleton yksikön kolmas persoona, *lu* eli hän - esperantossa joko *li*, *ĝi* tai *ri* koulukunnasta riippuen. Ja erilliset *sinä (tu)* ja *te (vu)*, mitkä toki ovat esperantossakin muodossa *ci* ja *vi*, mutta ensiksi mainittua ei (taaskaan) juuri käytetä.

(Zamenhof kuulemma selitti kultuurieroilla, miksi yksikön ja monikon toisen persoonan pronominit ovat samat. Toisissa kielissä yksikön toisen persoonan pronomini on intiimi, toisissa neutraali. Sama koskee monikkoa. Onko se neutraali ilmaisu monesta ihmisestä? Mikä olisi teitittelymuoto?)

Omasta mielestäni esperanton hämärimpiä kohtia on sananmuodostus. Miksi päätte *-ad* tarkoittaa yhtä verbivartalon ja toista substantiivivartalon yhteydessä? Mitä tarkoittaa adjektiivivartaloinen verbi, esim. *bela* → *beli*? Idon sananmuodostusoppi on kuulemma loogisempi, mutta minulla ole käsitystä asiasta [lue: otan selvää ja myöhemmin kirjoitan tästä]

Slaavilaisten kielten vaikutuksesta esperantossa verbeihin liitettävä määre on aina adverbi, vaikka esim. lauseessa "danci estas facile" (tanssiminen on helposti) *facile* määrittää infinitiiviä, joka käyttäytyy kuin substantiivi, johon liitettävät määreet ovat muutoin aina adjektiivisia. Idoksi sanotaankin "danci estas facila" (tanssiminen on helppoa).

Esperanton vastakohtaa osoittava etuliite on idossa korvattu etuliitteellä *des-*, koska esperanton *mal-* merkitsee romaanisissa kielissä kehnoa, huonoa, epäkelpoa. Lisäksi idossa monille vastakohtalle on oma sanansa *des-*etuliitteisen asemesta. Esim. *malfermas* → *apertas*, *malmultekosta* → *chipa*.

Lopuksi idoon on korjattu joitakin sanoja, jotka esperantossa ovat kaksimerkityksisiä, epäselviä tai liian vaikeita ääntää.

Esim.

- *antaŭ* → *avan* (jonkin edessä), *ante* (aiemmin, sitten)
- *de* → *di* (omistaja), *da* (agentti, tekijä), *de* (lähtökohta)
- *eble* → *posible* (mahdollisesti), *frosan* (ehkä)
- *nombri* → *kontar* (laskea numeroilla), *numerizar* (numeroida)
- *ĉu* → *ka*
- *povi* → *povar* (osata, voida), *darfar* (saada, olla lupa)

☺☺Lopputulos

Lopputuloksena ido on kenties vähemmän seksistinen kuin esperanto, mutta siinä missä esperanto tuntuu yleisindoeurooppalaiselta, ido on selkeästi romaanisempi - itse asiassa liian romaaninen. Kenties tästä syystä ido ei ole oikeastaan koskaan levinnyt Länsi-Euroopan ulkopuolelle.

Valitettavasti ido ei ehtinyt valmistua ennen ensimmäistä maailmansotaa, joka tuhosi kaikki apukieliyhdistykset pitkäksi aikaa. Kun sitten kiinnostus virisi uudestaan, esperantisteja oli jo ehtinyt sikistä sinne sun tänne. Idolle ei yksinkertaisesti enää ollut tilaa.

« osa 1

La origina artikolo estas publikigita 2019-02-26 en la retejo **Finna babilejo** kun rubriko **Esperanton jälkeläinen Ido**. Ĉi tiu PDF-versio estas kreita 2021-01-10. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikolo**, **finnalingvaj**.